Tien Eeuwen Eylandt Flielandt

- Uitgave van de Cultuur Historische Vereniging Eylandt Flielandt -

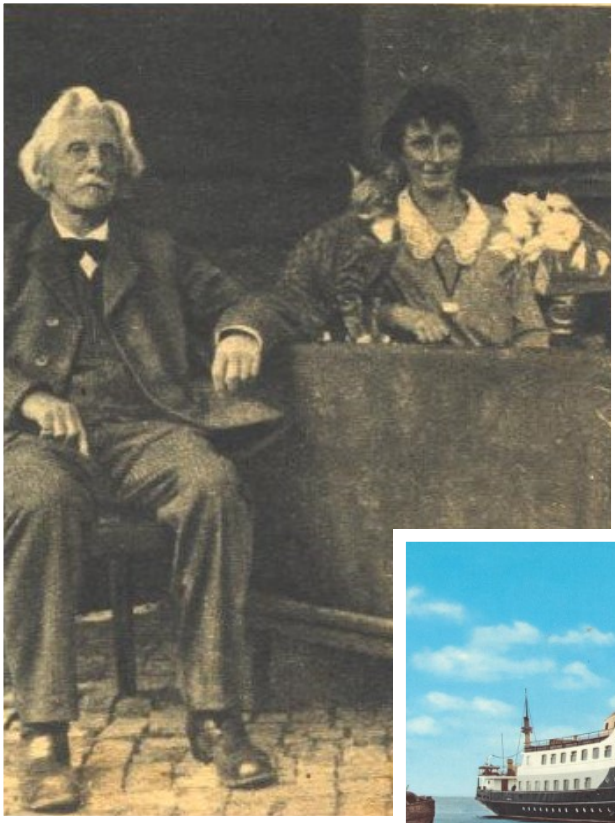

- ***Jetske Visser schatbewaarster van Vlieland***
- ***100 jaar passagiersdiensten Rederij Doeksen***
- ***Bleekneuzen en andere stumperds die aansterken op Vlieland***

33ste jaargang nr. 2; zomer 2023

Uitgave van de Cultuur Historische Vereniging Eylandt Flielandt

33ste jaargang nr. 2; zomer 2023
Het blad verschijnt 3x per jaar; voorjaar, zomer en najaar, exclusief evt. themanummer.

Bestuurssamenstelling:

L. van Randen	voorzitter:	voorzitter@CHV-vlieland.nl
J.M.J. van Bommel	secretaris:	secretaris@chv-vlieland.nl
R. Verhulst	penningmeester:	penningmeester@chv-vlieland.nl
Kim Einder	bestuurslid:	

Webmaster: **www.chv-vlieland.nl**

J.M.J. van Bommel;	secretaris	webmanager@chv-vlieland.nl
Adviezen:	Peter Schalk	directeur museum Tromp's Huys

Redactie:

Kopij of redactionele post:		Nieuwestraat 37, 8899 AR Vlieland
	email:	redactie@chv-vlieland.nl
Aanleveren van kopij volgende uitgaven:		1 februari, 1 juni of 1 november

Contributie:

Het contributiebedrag van de CHV bedraagt € 15,- per jaar.
Voor de betaling van uw contributie ontvangt u aan het begin van het jaar een mededeling. Het contributiebedrag graag overmaken (o.v.v. de postcode + huisnummer) op IBAN-rekeningnummer: **NL22 RABO 0367 6500 29**
t.n.v. "Cult. Hist. Ver. Eylandt Flielandt"

Donaties, legaten of eenmalige gift

Draagt u Vlieland ook een warm hart toe en wilt u het werk van de CHV ondersteunen?
De Cultuur Historische Vereniging Eylandt Flielandt heeft bij de Belastingdienst de status van ANBI, Algemeen Nut Beogende Instelling. Donaties aan de CHV mogen worden afgetrokken van de inkomsten- of vennootschapsbelasting. Het kan zijn dat u iets te vieren of te gedenken heeft en de CHV daarin wilt laten delen. Of dat u "zomaar" extra wil steunen met een eenmalige gift. Dit kunt u doen door het overmaken van een door u bepaald bedrag. Eventueel kunt u uw gift bestemmen voor een specifiek doel. U ontvangt dan een schriftelijke bevestiging als bewijs voor de fiscale giftenaftrek. Tevens kunnen legaten en erfenissen in geld of goederen aan de CHV onder gunstige fiscale voorwaarden worden geschonken. Vanwege de ANBI status hoeft de CHV geen erfbelasting af te dragen. Meer informatie op de site van de CHV, bij uw boekhouder en/of notaris. Relevante gegevens: Belastingdienst RSIN nr: 814756773 / Inschrijving KvK: 40000309.

Inhoudsopgave Tien Eeuwen Eylandt Flielandt

33ste jaargang nr. 1; voorjaar 2023

Van het bestuur 4

Onbekend object, weet u wat het is? 5

Vrijheidslezing 5 mei 2023 6

100 jaar Doeksen in tien bepalende momenten 8

Vergat Vlieland advies bij sloop Rijksmonument? 14

Kaart van Vlieland, situatie 1795 16-17

Verslag Algemene ledenvergadering 16 mei 2023 18

1906: Een zwak meisje van 10 jaar naar Vlieland 20

Wat gebeurde er in oktober 1575 op Vlieland? 22

Tante Jet was Vlielands schatbewaarster 25

Doelstelling Cultuur Historische Vereniging Eylandt Flielandt ... 31

Betaling lidmaatschap contributie 2023

We verzoeken u vriendelijk om de betaling van uw contributie voor 2023
te controleren en zonodig uit te voeren.
De betaalgegevens staan op bladzijde hiernaast.
Vermeld bij uw betaling; naam, postcode en huisnummer.

Afbeeldingen voorzijde:

linksboven: de viceconsul met zijn lange, golvende grijze haren en Tante Jet, zijn „dochter".
rechts (boven): de Cruquiuspenning
daaronder: de legendarische veerboot Oosy-Vlieland (1)
onderaan: de Leeuwarder Gezondheidskolonie, thans beter bekend als het oude “Eureka”

Van het bestuur

Beste lezers,

Als dit boekje op uw deurmat valt is de zomer al even van start. Op 16 juli konden we genieten van het festival “Achter Diek”. Een jaarlijks, kleinschalig maar toegankelijk festival in de tuin van museum Tromps Huys. Met optredens van The Beatles Sessions, The Graham Lowlanders en ons eigen Vlielander Zeemanskoor was het een prachtige dag! De harde wind mocht de pret niet drukken en vele bezoekers kwamen even een kijkje nemen in Betzy’s tuun.

In deze editie van het boekje Tien Eeuwen Eylandt Flielandt staan we stil bij 100 jaar passagiersdienst door Rederij Doeksen. Een bijzondere mijlpaal waar de rederij op verschillende momenten dit jaar bij stil staat. In het artikel schetsen we een tijdslijn met daarin een aantal specifieke gebeurtenissen. In Harlingen kunt u in museum het Hannemahuis nog tot 3 september naar de tentoonstelling over 100 jaar Rederij Doeksen.

In dit boekje een nieuw rubriek: object onbekend. Ons nieuwe bestuurslid Kim Einder kwam met het idee voor deze nieuwe rubriek. We zijn zeer benieuwd naar uw reacties hier op en nog veel meer benieuwd naar reacties op het voorwerp dat in deze rubriek wordt gepresenteerd. In het volgende boekje zullen we de reacties aan u presenteren.

Ook kijken we terug op een goed bezochte ledenvergadering in de Noordwester op 16 mei jongstleden. We hebben genoten van mooie en soms unieke beelden van ons prachtige eiland. Daarin deden we ook de oproep om meer beeldmateriaal. Mocht u ergens nog beeldmateriaal hebben en dat met ons willen delen, schroom dan niet contact op te nemen. Wij helpen u graag met de digitalisering en eventuele vertoning van de beelden aan de leden.

Tot slot, in de ledenvergadering namen we ook afscheid van twee zeer gewaardeerde bestuursleden, Barbara de Bruijn en Berend Hazenberg. Veel dank voor jullie inzet en enthousiasme de afgelopen jaren! Met veel plezier hebben we met elkaar gewerkt aan de doelstellingen van de CHV. Het ga jullie goed!

Veel leesplezier!

Hartelijke groet,

Liliane Soolsma-van Randen

Object Onbekend: weet u het verhaal hierachter?

Nieuw in Tien Eeuwen Eylandt Flielandt: de rubriek Object Onbekend. In elke editie selecteren we één object uit onze CHV-collectie waar ons bestuur weinig tot niets vanaf weet en waarvoor we onze lezers om hulp vragen. Wat is het verhaal achter dit item? Wie weet hier meer vanaf?

De CHV heeft in de loop der jaren een archief van honderden objecten verzameld, vaak ontvangen uit nalatenschappen. Van schilderijen tot scherven, van kaarten tot keukengerei, van prikslee tot peper- en-zoutstel. Het één ruimhartig getaxeerd, het ander misschien in euro's weinig waard, maar stuk voor stuk onderdeel van de collectieve geschiedenis van Vlieland.

In ons depot vonden we deze maand dit donkerbruine houten voorwerp *(foto boven)*. 39 centimeter schoon aan de haak - voor de foto hebben we er een euromunt naast gelegd om u een goede indruk van de grootte te geven. "Een trommelstokje!", dachten we zelf in eerste instantie. Maar met één hand (en stok) is het karig trommelen. Waar is het tweede stokje dan? Volgens onze inventarislijst is dit het dirigeerstokje van schoolmeester en wethouder Gerrit Donia (1876-1948).

Dat klinkt plausibel, maar bevestiging ontbreekt, laat staan meer informatie. Dus blijft de vraag: wat is het verhaal hierachter? Hebben talloze jonge Vlielandertjes op school leren zingen met dit voorwerp, of stuurde Donia hiermee alleen een volwassen zangvereniging richting de juiste noten? Kon hij het een beetje? Wie kreeg het na zijn overlijden in bezit? Werd het baton toen ook nog gebruikt? En hoe kwam deze uiteindelijk in de CHV-collectie?
Wij weten het niet, maar we hopen u wel. Wie weet hier meer vanaf?

Stuur een mailtje naar:
redactie@chv-vlieland.nl
of bel Kim Einder: 06-53733457.

Ook foto's zijn uiteraard welkom. Zo hopen we in de volgende editie van Tien Eeuwen Eylandt Flielandt het hele verhaal te kunnen vertellen - plus sowieso een nieuw Object Onbekend.

Kim

Vrijheidslezing 5 mei 2023 wederom geslaagd

door: Henk Veerdig

In een prettig bezette Nicolaaskerk sprak na een openingswoord van wethouder Marieke Vellinga, op vrijdag 5 mei 2023 schrijfster en antropologe Kirsten van Santen de Vrijheidslezing 2023 uit.

wethouder Marieke Vellinga

Kort gezegd verhaalde zij van het feit, dat er weliswaar veel mis is in de wereld maar ook heel veel goed. Er is veel hardheid maar ook zachtheid. Je moet het alleen even zien. Het leven wordt zoveel aangenamer bij het zich bedienen van 'het kleine goede'. Het zijn deze relatief kleine daden van verzet, van individuele moed en goedheid die de wereld draaiende houden, die erop wijzen dat de toekomst beter kan worden.

Kirstens verhaal begon op Lapland, waar zij als achttienjarige werkstudent in een sociaal onveilige omgeving belandde. Door een ruige zeeman genaamd Sigmund, met scherpe blik en inlevingsvermogen, werd zij hieruit uiteindelijk gered, waarmee haar reis omsloeg in een fijnere periode, die later veel stof tot nadenken opleverde.

In het kleine, zo luidt haar stelling, schuilt het grote, zo niet het allergrootste.
Vervolgens verhaalde zij van de vier vrijheden (de vrijheid van meningsuiting, van godsdienst, van gebrek en, van vrees), groots verwoord in 1941 door toenmalig president Roosevelt. Ondanks de waardevolle uitgangspunten en universele rechten hebben deze een bepaalde mate van abstractie in zich die maken dat deze lastig te vertalen zijn naar onze eigen levens. Daarmee hebben zij de neiging om ook weer snel langs ons heen te glijden. En dan komt, aldus Kirsten, de kleine goedheid om de hoek kijken.

Kleine goedheid dus. Dat gaat over de vrijheid nemen, ja ook het lef hebben, om een ander te hulp te schieten, om nee te zeggen als iedereen ja roept, om het op een schreeuwen te zetten wanneer de rest zwijgt.

Vrijheid gaat niet over het onmetelijke, het oeverloze en het niet-beteugelde - vrijheid kan vanuit iets heel kleins ontstaan, vanuit een klein gebied, een klein gevoel, een schijnbaar futiel besluit.

Het gaat om dappere, barmhartige en concrete daden van medemenselijkheid. Soms onbeduidend, soms wat gewichtiger maar altijd belangeloos en ja, lief.
Een ontroerende wending kreeg de lezing met het ongelooflijk indrukwekkende verhaal van de liefdevolle daden die dokter Janus Korzcak en zijn medewerkers verrichtten tijdens de Tweede Wereldoorlog. Ik nodig u uit dit dramatische verhaal op te zoeken.

Het terugdenken aan het gruwelijke lot van Janus Korzcak hoort, wat Kirsten betreft, óók bij 5 mei. Het besluit om, omringd door zoveel duisternis toch voor de liefde te kiezen, geeft hoop.
Hij dient als blijvend voorbeeld van menselijke waardigheid en fatsoen, van moed en oprechtheid. Psychiater Dirk de Wachter zegt het als volgt: ,,Ik verwacht het heil van de wereld niet van de grote leiders, maar van de kleine goedheid van de nederige mens."

De charme van Vlieland. Alles ligt hier onder een vergrootglas - de gemene, kwaadaardige dingen, maar ook de goeiige, lieve dingen. Het sublieme, het geweldige, het fantastische.
Omringd door al het water, begrensd, door het niet te bevatten zo grote, krijg je oog voor het kleine. Sterker nog, je kunt ervaren dat in het piepkleine vaak het allergrootste besloten ligt.
En als ik dan nog eens kijk, mijn ogen nog wat meer dichtknijp, zie ik, aldus Kirsten,

heel soms een Janus Korczak door de Dorpsstraat lopen. Weet u. U bent niet alleen. Wij zijn niet alleen. Ik ben niet alleen. Ook niet op dit eiland, juist niet op dit eiland. Ik dank u voor uw aandacht en wens u alle... goeds.

Foto boven: Na afloop werd na applaus aan spreekster Kirsten van Santen namens de Veteranen Vlieland door de heer Van Bommel de Cruquius-penning uitgereikt. Afsluitend werd er onder het genot van een kleine high tea nagepraat •

Met oprechte dank aan de Gemeente Vlieland en de Provincie Fryslân voor de door hen verstrekte subsidie voor deze Vrijheidslezing *HV*.

100 jaar Doeksen in tien bepalende momenten

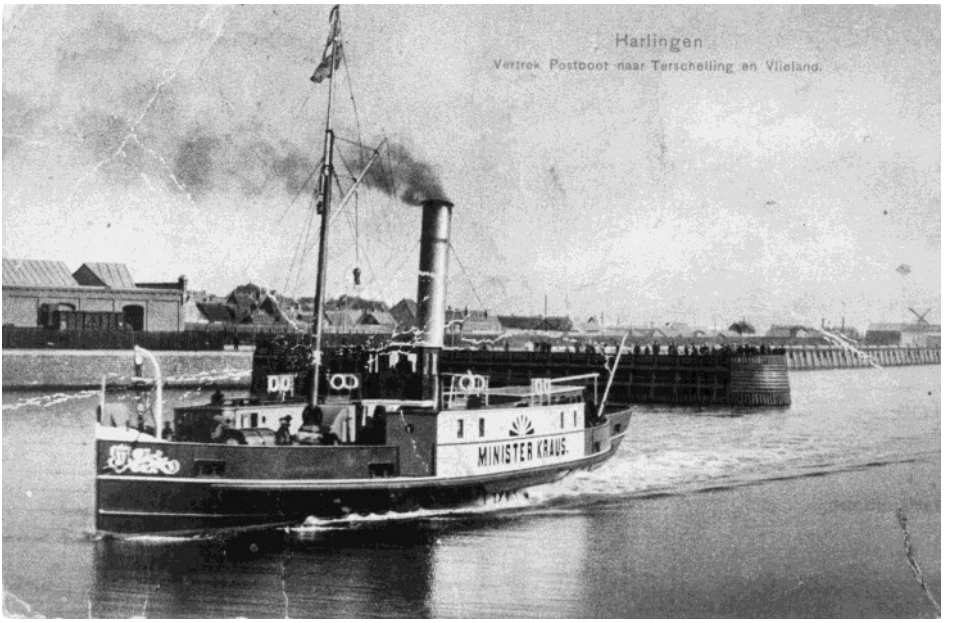

De vlaggen gingen deze maand letterlijk en figuurlijk uit bij Rederij Doeksen: het vervoersbedrijf vierde haar honderdjarig jubileum als passagiersdienst. De afgelopen eeuw groeide Doeksen uit van bescheiden Harlings familiezaakje tot een miljoenenbedrijf dat de logistieke levensader is voor zo'n zesduizend eilanders en een veelvoud aan badgasten vervoert.
Een overzicht van tien bepalende hoogte- en dieptepunten.

1923:
Doeksen neemt passagiersdienst over
Op 5 juli 1923 neemt schelpenzuiger en scheepsberger Reederij Doeksen de Terschellinger Stoomboot Maatschappij (TSM) over. Het bedrijf wordt eigenaar van de schepen Minister Kraus, Prinses Juliana en Vlieland voor de passagiers- en postdiensten van en naar Terschelling, Harlingen en Vlieland. Met name op de minister Kraus *(foto boven)* is het prima toeven, met uitstekende maaltijden (gebakken bot!) en regelmatig een vierkoppig orkestje aan boord.
Naar Vlieland was er toen geen rechtstreekse dienst vanuit Harlingen. De passagiers moesten op de Vlieree overstappen van de Terschellinger boot, de 'Minister Kraus' of 'Prinses Juliana', op het motorbootje 'Vlieland'.

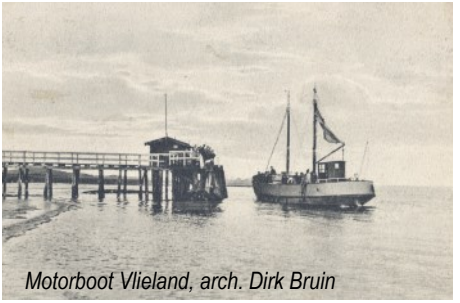

Motorboot Vlieland, arch. Dirk Bruin

Deze Vlieland *(foto boven)* is aanmerkelijk minder luxe. Niet voor niets wordt het scheepje weleens pesterig 'de hobbelende geit' en 'Gerrit de Stotteraar' genoemd. Zitruimte voor passagiers is er nauwelijks en kletsen met medereizigers gaat ook al lastig: het is lastig om boven de herrie van de motor uit te komen.

Omdat de verschillende schepen niet goed pasten bij de vervoersvraag voor Vlieland, gaf Doeksen de scheepsbouwkundig ingenieur Evert van Dieren de opdracht om de nieuwe Vlielandboot te ontwerpen *(foto onder)*. Van Dieren ontwierp snelle en zuinige schepen die hun tijd ver vooruit waren. Het werd een motorschip met een zogenaamde 'Maier' steven en werd gebouwd bij de werf J.

Smit en & Zn, later Ferus Smit, in Foxhol. Het als 'Vlieland' gedoopte schip ging op 6 oktober 1937 te water. Het schip voer afhankelijk van de vervoersvraag wisselend rechtstreeks vanuit Harlingen naar Vlieland, of er werd vanaf de Terschellinger boot overgestapt op de Vlieree.
Na wat omzwervingen heeft de "kleine Vlieland", *altijd, samen met de latere Oost-Vlieland, de lieveling van de Vlielanders gebleven*, nu een vaste ligplaats als woonboot aan de Borneokade in Amsterdam*.

1940-1945: de oorlogsjaren

Doeksen heeft net de sterkste sleepboot ter wereld laten bouwen als de oorlog uitbreekt. Het bedrijf stelt de tewaterlating zo lang mogelijk uit, maar in 1942 nemen de bezetters de inmiddels varende Holland II dan toch in beslag. Ook andere schepen, waaronder passagiersschip Vlieland, worden meermaals ingenomen of komen door het gebrek aan olie stil te liggen.

MS Schellingerland, voorzien van afweergeschut tegen geallieerde vliegtuigen, wordt beschoten door een Engelse jager. Een Duitse militair komt daarbij om en kapitein Alta raakt gewond aan zijn arm. En dat is lang niet het enige wat Alta tijdens de oorlogsjaren te slikken heeft bij

**) Hoe het nu met de kleine Vlieland is staat beschreven in een mooi artikel van Stichting IJopener door Joost van der Vaart.*
https://oost-online.nl/de-veerboot-van-borneo-eiland/

het uitoefenen van zijn vak. Aan het begin van de oorlog zijn de Blauwe Slenk en de Vlieree letterlijk een mijnenveld waarover slechts bij hoogwater gevaren kan worden. En als een auto vanaf het dek van de Noordnederland ter hoogte van de Vlieree het water in rijdt en een Duitse soldaat verdrinkt, wordt diezelfde kapitein Alta opgepakt en enige tijd vastgezet.

Tot 1962 Overstappen op zee, niet alleen passagiers maar ook alle vracht en de bevoorrading van de winkels. Foto collectie Wim Vink.

1962: Niet meer overstappen op zee

Het is nog altijd een graag opgediepte anekdote voor wie de desolaatheid van Vlieland wil benadrukken: tot 1962 zou er geen rechtstreekse passagiersdienst naar Vlieland zijn geweest, maar moesten reizigers de boot richting Terschelling

pakken en op de soms woelige Vlieree overstappen op de eerder genoemde schepen. Hoewel de werkelijkheid iets genuanceerder ligt - 's zomers waren die rechtstreekse overtochten er soms wel - gaat op Vlieland de vlag uit als in 1962 het passagiersschip MS Oost-Vlieland *(foto boven)* in dienst wordt genomen. Eindelijk een rechtstreekse verbinding met Harlingen!

1962-1963: Een barre winter

Doeksen komt met beide verbindingen voor een uitdaging te staan in de strenge winter die volgt. De Waddenzee vriest dicht en Harlingen is onbereikbaar. Dankzij een inventieve route blijven de eilanden (en het vasteland) toch bereikbaar. Doeksen vaart niet meer op Harlingen, maar laveert tussen de ijsschotsen door naar Den Helder en later zelfs IJmuiden.

1973: Geboorte van de sneldienst

Het toerisme op Terschelling en Vlieland floreert vanaf de jaren zestig. Doeksen koopt daarom een snelboot. Het is de

De Koegelwieck I, de eerste catamaran in Nederland die dienst doet als veerboot.

aluminium Koegelwieck *(later: Koegelwieck I)*, met twee dieselmotoren die een snelheid van 26 knopen (zo'n 50 kilometer per uur) kunnen halen. De aankoop is een unicum, want het is de eerste catamaran in Nederland die dienstdoet als veerboot.

2005: Komst MS Vlieland (IV)

Zo'n catamaran bevalt dusdanig goed, dat Doeksen in 2002 de vrachtcatamaran Noord-Nederland in dienst neemt. Niet veel later laat de tevreden rederij ook een passagierscatamaran bouwen voor de route Harlingen-Vlieland. Ook dit

Vlieland (4) - vaart sinds 2005 de hoofddienst op de lijn Vlieland - archief Rederij Doeksen

1954—1955.

N.V. TERSCHELLINGER STOOMBOOT MAATSCHAPPIJ

TERSCHELLING en VLIELAND-HARLINGEN v.v.

Van 21 Nov. 1954 t.m. 26 Febr. 1955,

Vertrek van **Harlingen** naar Terschelling en Vlieland	dagelijks 13.30 uur.
Vertrek van **Terschelling** en **Vlieland** naar Harlingen	dagelijks 7.45 uur.
Vertrek van **Terschelling** naar Vlieland	dagelijks 7.45 uur.
Vertrek van **Vlieland** naar Terschelling	dagelijke 14.10 uur.

Van 27 Febr. 1955 t.m. 21 Mei 1955.

Vertrek van **Harlingen** naar Terschelling en Vlieland	dagelijks 14.15 uur.
Vertrek van **Terschelling** en **Vlieland** naar Harlingen	dagelijks 7.15 uur.
Vertrek van **Terschelling** naar Vlieland	dagelijks 7.15 uur.
Vertrek van **Vlieland** naar Terschelling	dagelijks 14.55 uur.

Opnieuw een 100-jarig jubileum

De oplettende lezer met een goed geheugen denkt nu wellicht: 'Maar Doeksen hád toch al eerder eens een honderdjarig jubileum?' Klopt. Op 1 juli 2008 vierde ze het honderdjarig bestaan van de rederij, die al bestond voor het passagiers vervoerde. Dat werd op Vlieland gevierd met onder meer een eilander ontbijt van bakkerij Westers en de onthulling van het metalen 'Bootkieken'-kunstwerk dat de buitenkant van fietsverhuurbedrijf Jan van Vlieland siert. Het huidige honderdjarig jubileum, van juli 2023, betreft specifiek de passagiersdienst. Een cynicus zou concluderen dat de rederij haar PR uitstekend op orde heeft, wij houden het er liever op dat Doeksen altijd kansen ziet voor een feestje.

Expositie 100 jaar passagiersdienst door Rederij Doeksen

Van donderdag 6 april t/m zondag 11 juni a.s. is in Gemeentemuseum het Hannemahuis in Harlingen te zien de expositie "Terschellinger Stoombootmaatschappij 1923 / 2023. 100 jaar passagiersdienst door Rederij Doeksen." De expositie werd geopend door Dirk Spoor, directeur van Rederij Doeksen. Het bedrijf viert hiermee dat het dit jaar honderd jaar geleden is, dat de Terschellinger Stoomboot Maatschappij werd overgenomen. Vanaf dat moment voert Rederij Doeksen de passagiersdienst van en naar de eilanden Terschelling en Vlieland uit.

"Over honderd jaar passagiersdienst is wel een heel museum te vullen. Met verhalen van medewerkers, passagiers en de bouw en ontwikkeling van de schepen. Maar daarvoor was natuurlijk geen ruimte," lacht Spoor. "Daarom hebben we een selectie van bekende en minder bekende foto's en verhalen gekozen om het verhaal van de afgelopen eeuw te vertellen."

Tijdens de duur van expositie krijgen Doeksenpashouders en passagiers met een voor die periode geldig bootticket een euro korting op de toegangsprijs van het museum. Kinderen betalen de reguliere entree van € 2,50.

schip wordt de Vlieland gedoopt, net zoals inmiddels drie van haar voorgangers - twee andere heetten trouwens Oost-Vlieland. Nog altijd zet deze catamaran het gros van de jaarlijkse 210.000 toeristen over.

2014: Overname Rederij Eigen Veerdienst Terschelling

Een 'rederijruzie', dopen ronkende media het. Een 'veerbootoorlog' waagt de schrijver van het gelijknamige boek het zelfs te noemen. Feit is dat Rederij Doeksen vanaf 2008 geplaagd wordt door concurrentie van de Eigen Veerdienst Terschelling (EVT). Een poging van Terschellinger ondernemers om een goedkopere, betere veerdienst op te tuigen.

De ambities klotsen tegen de plinten en er wordt gevaren, maar tot een betrouwbare, continue dienstregeling komt het niet. Een jarenlange juridische strijd waar staatssecretaris Wilma Mansveld (Infrastructuur) haar handen vol aan heeft, wordt beslecht in het voordeel van Doeksen. Die koopt EVT uit en neemt schip en personeel over, terwijl het Rijk de EVT 9 miljoen euro schadevergoeding betaalt. De Concessie Waddenveren wordt voor vijftien jaar aan Doeksen verleend.

2020-2021: De Willems in de vaart

In de jaren tien besluit Doeksen de MS Friesland, dat dienstdoet op de route Harlingen-Terschelling, te vervangen voor niet één maar twee schepen: de

Willem Barentz en Willem de Vlamingh. Vernoemd naar de Terschellinger en Vlielander zeevaarders. Na veel vertraging - problemen bij de bouwer in Vietnam, wateroverlast op weg naar Nederland, corona - worden de schepen in 2020 (Willem Barentsz) en 2021 (Willem de Vlamingh) in de vaart genomen. Wanneer MS Vlieland in onderhoud is, vaart een van de Willems de route Harlingen-Vlieland. Het zijn opvallend luxe, lichte schepen met grote raampartijen, maar het echt bijzondere zit 'm in de techniek. Voor de kenners: het zijn de eerste schepen ter wereld waarbij single fuel LNG-motoren rechtstreeks de roerpropellers aandrijven met vaste schroeven. Voor de leek is vooral van belang dat de schepen op LNG-brandstof varen, en dus een stuk milieuvriendelijker zijn.

8. Oktober 2022: een zwarte dag

21 passagiers en 7 bemanningsleden van snelboot Tiger varen donderdagmorgen 21 oktober 2022 nietsvermoedend de zwartste dag in de geschiedenis van Doeksen tegemoet. Ter hoogte van het Schuitegat klapt de Doeksen-boot op watertaxi Stormloper, die op dat moment een ploegje bouwvakkers en het 12 -jarige zoontje van een van hen naar Terschelling brengt. Vier passagiers van de Stormloper komen om, vier anderen raken gewond. Het lichaam van de 12-jarige Riemer is nog altijd niet gevonden. De oorzaak van het ongeval wordt nog onderzocht.

Juli 2023: een eeuwfeest

Woensdag 5 juli 2023 raast storm Poly over Nederland. Een afgeladen ochtendboot vol badgasten en schoolkampkinderen richting Vlieland houdt de adem in als de stem van de purser door de intercom klinkt. Moeten ze vanwege de storm terug naar Harlingen? Of erger nog - de reddingsvesten aan? Purser Petra heeft echter een veel zonniger boodschap: de veerdienst bestaat vandaag honderd jaar en alle passagiers nemen met hun boekingsnummer automatisch deel aan een loterij. Alle winnaars krijgen twee gratis overtochten cadeau *(foto boven)*.
In Harlingen overhandigt directeur Dirk Spoor honderd goodiebags aan voedselbank. Gezinnen die het niet zo breed hebben, kunnen op kosten van de rederij een dagje naar Terschelling of Vlieland, inclusief lunch, fietshuur en cadeau •

LvR

Vergat Vlieland advies bij sloop Rijksmonument?

In de vorige uitgave van Tien Eeuwen Eylandt Flielandt stond een artikel over de nieuwbouw van de Poiesz supermarkt. Het ging met name om de archeologische vondsten* in de grond na afbraak van de twee panden Dorpsstraat 108 en 110. Opvallend hierbij is dat nummer 108, sinds 1972 is opgenomen in het Rijksmonumentenregister en toch was afgebroken. In het artikel waren twee vragen opgenomen, een aan Poiesz supermarkten en een aan De Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed over het afbreken. Hierbij de reacties.

Bij de afbraak van Dorpsstraat 108 is de top van de "oude" gevel gespaard gebleven en tijdelijk op straat geparkeerd (foto links). Inmiddels is de gevel terug geplaatst op de nieuwe pui. De ramen links maken deel uit van de nieuwe winkel, rechts de voordeur met trap naar de bovengelegen appartementen.

?Poiesz

De vraag die werd gesteld aan Poiesz-supermarkten was waarom de top van de gevel werd bewaard. Want dit geveldeel werd tijdens de sloop gespaard en op straat "geparkeerd". Het was toen (met een lekenoog) heel duidelijk te zien dat deze gevel (bouwkundig) niet erg historisch was. Navraag bij de familie Klijnstra, een van de vorige eigenaren, verklaarde

veel: De gehele gevel was in 1968 bij de opening van destijds als zuivelhandel "Centrum", geheel nieuw opgetrokken *(foto links)*. De oude "geeltjes" werden afgebikt en opnieuw gebruikt, daarachter werd een nieuwe spouwmuur van "moderne" kalkzandstenen gemetseld.

Dus waarom dan toch de niet historische gevel bewaren? **Jan Hoitema**, Hoofd Marketing & Communicatie van Poiesz-supermarkten laat weten: *"Het behoud van de gevel doen we voor het behoud van het beschermd dorpsgezicht. Het*

demonteren en straks weer monteren is in meerdere opzichten intensiever, dus tijdsbesparing is niet de insteek geweest". Inmiddels staat de top van de gevel op de nieuwe onderpui, alsof er niets is gebeurd.

?RCE

Naar aanleiding van de sloop van een monument heeft de redactie van Tien Eeuwen Eylandt Flielandt, voor het artikel over de archeologische vondsten in het vorige nummer, de vraag gesteld aan De Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed (RCE, onderdeel van het ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap), hoe het kan dat een Rijksmonument gesloopt kan/mag worden.

Het RCE heeft hier niet op gereageerd, maar wel een brief naar de gemeente gestuurd, die aan de orde kwam in de B&W vergadering van 16 mei waarvan de besluitenlijst openbaar is. Natuurlijk worden verslagen van raadsvergaderingen en collegebesluiten door de lokale pers nageplozen op nieuws. Dit resulteerde bij Omrop Fryslân in een artikel met de kop:

Vlieland vergat wettelijk advies te vragen bij sloop van rijksmonument Coop

In het artikel schrijft Omrop Fryslân: *De gemeente Vlieland heeft voor de sloop van de oude Coop geen advies ingewonnen bij de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed (RCE). Dat had wel gemoeten, omdat het gesloopte pand aan de Dorpsstraat 108 een rijksmonument is. [….] Hiervoor heeft de gemeente Vlieland een vergunning verleend zonder advies in te winnen bij de Rijksdienst, die een wettelijke adviestaak heeft bij ingrijpende wijzigingen van een rijksmonument.*

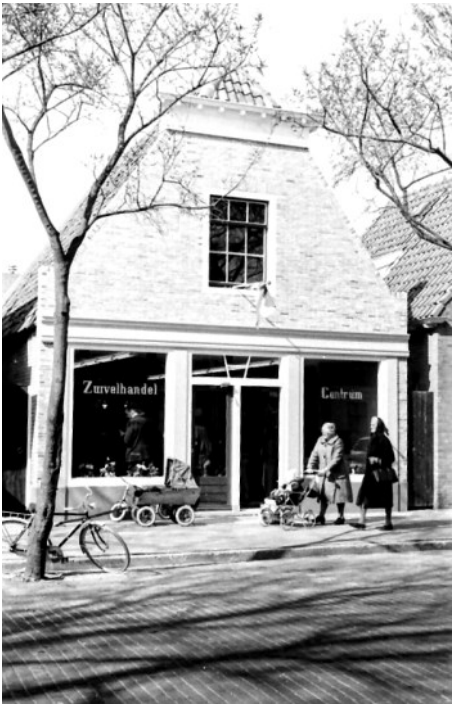

Het slopen van een rijksmonument is "zeer ernstig en te allen tijde ongewenst", schrijft de Rijksdienst in een brief aan de gemeente, aldus het artikel.
RCE: *"Wij begrijpen dat Vlieland een kleine gemeente is met een beperkt aantal medewerkers. Hier zal ook zeker geen sprake zijn van kwade opzet."*

Jan Kleefstra, beleidsmedewerker fysieke leefomgeving gemeente Vlieland, laat desgevraagd weten: "*Het klopt dat we hier in april een brief van de RCE over hebben ontvangen. We hebben in mei die brief beantwoord, waarin we hebben aangegeven dat we al in een vroeg stadium het voorontwerpbestemmingsplan voor overleg naar de RCE hebben ge-*

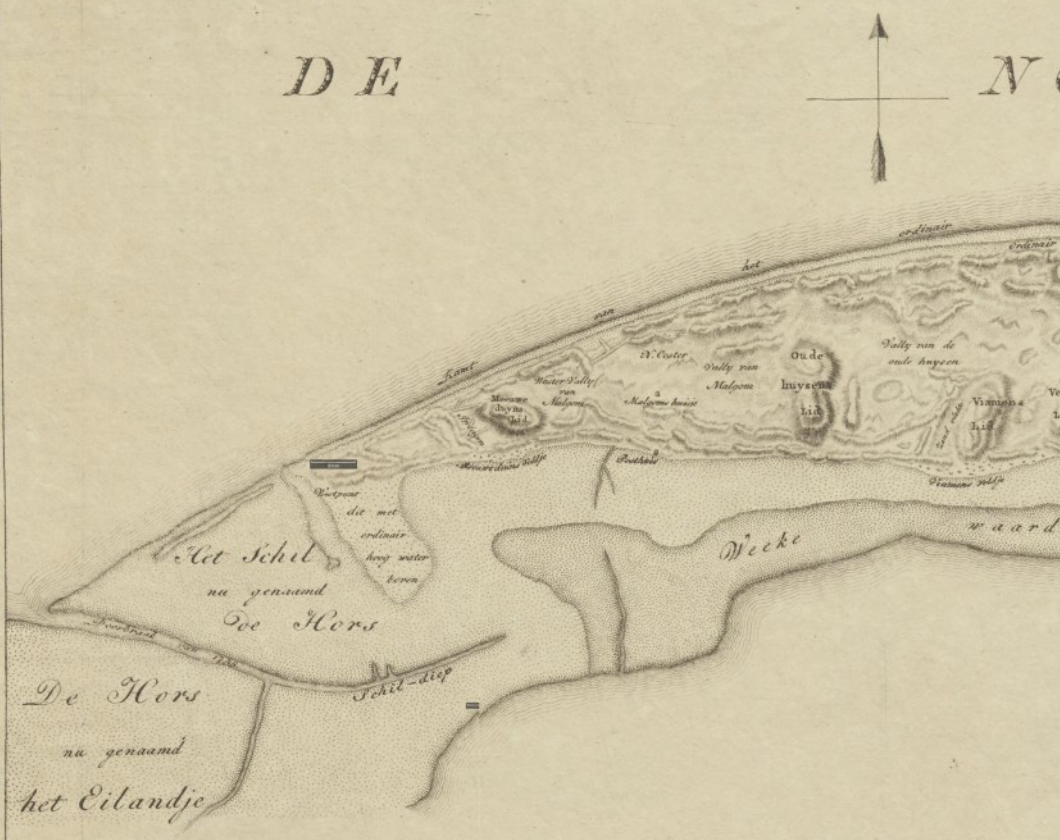

KAART

van het Eiland VLIELAND,

gelegen tusschen de Eilanden

TEXEL en TER SCHELLING.

Meetkundig opgenomen en gekaarteerd in 1795,
door JAN PEEREBOOM Bz. 's Lands Landm.r.

J. Peereboom Bz. delin.

KAART VAN HET EILAND VLIELAND

[gelegen tusschen de eilanden Texel en Ter Schelling]

Kaart, Nederlands 1803
Meetkundig opgenomen en gekaarteerd in 1795
Cartograaf: Jan Peereboom
Gravure: D. Veelwaard

Auteurs: Jan Peereboom en Daniel Veelwaard
Uitgever: [niet bekend], Amsterdam 1803

Collectie: Utrecht University Library, *niet uitleenbaar*
Kopergravure: 29 x 41 cm
OCLC-nummer: 980448407
Cartografische gegevens: schaal ca. 1:50.000

Jan Peereboom, cartograaf [1767-1826]
cartograaf, landmeter en tekenaar
Vooral werkzaam in Friesland,
na de Franse tijd werkzaam in Jakarta

Daniël Veelwaard, graveur [1766-1851]
prentkunstenaar, graveur en etser
Vooral werkzaam in Amsterdam

©Chv/BJH

D.t Veelwaard fecit 1803.

Verslag Algemene ledenvergadering 16 mei 2023

Rijksmonument *(Vervolg van pagina 15)*

stuurd (geen reactie) en dat het bouwplan voorgelegd is aan de monumentencommissie van Hûs en Hiem. Desalniettemin hebben we de RCE voorgesteld om een keer met ons in overleg te treden om een en ander door te spreken, ook voor de toekomst. In september komen ze hiernaartoe voor een overleg" •

BJH

*) Het archeologisch onderzoek van de ondergrond werd uitgevoerd door het gespecialiseerde bedrijf "De Steekproef". De meest opvallende ontdekking was de brandlaag van oktober 1575, uit de 80-jarige oorlog . (zie hiervoor ook het artikel van Anne Doedens op blz. XX).
De vondsten worden eerst gereinigd en gekenmerkt en daarna gaan ze naar de provinciale collectie. Wat er dan mee gebeurt, is nog onduidelijk. De gemeenten zou ze in bruikleen kunnen aanvragen voor een expositie zodat ze ook te zien zijn voor publiek.

Noot vd redactie
Gezien het feit dat het oude geveltje in 1968 geheel nieuw is opgemetseld en de rest van het "monument" dit voorjaar (na vele verbouwingen door de jaren heen) geheel is afgebroken is het te verwachten dat na het overleg tussen de gemeente en RCE in september, Dorpsstraat 108 van de monumentenlijst zal worden geschrapt. Hopelijk kunnen we in het volgende nummer nog wel vermelden hoe dit pandje ooit op de monumentenlijst is beland, *red.*

Opening
Onze voorzitter, Liliane Soolsma, heet om 19.30 uur alle aanwezigen van harte welkom op deze jaarvergadering in De Noordwester. Er zijn 18 leden en 2 niet-leden aanwezig.

2. Ingekomen stukken en reacties van de leden
Er werd bericht van verhindering ontvangen van Fam van Keulen, mw Hondorp, mw Einder en onze bestuursleden Ronald Verhulst en Berend Hazenberg.

3. Notulen Algemene Ledenvergadering 17 mei 2022
Deze notulen waren gepubliceerd op onze website. Er kwamen geen opmerkingen op de notulen waarna deze door de vergadering werd goedgekeurd.

4. Jaarverslag 2022
Het jaarverslag werd in het kort door de voorzitter belicht waarna het werd vastgesteld.

5. Financiën 2022
a*. behandeling financieel jaarverslag door de secretaris*
Onze penningmeester, Ronald Verhulst, is ernstig ziek maar heeft toch kans gezien om de stukken over het afgelopen jaar af te ronden. Het bestuur heeft het daarna van hem overgenomen. De secretaris licht de stukken toe aan de vergadering. Deze heeft daarover geen vragen meer.

b. *Verslag van de kascommissie*
Door de situatie met onze penningmeester heeft het bestuur pas kort voor de jaarvergadering kans gezien de controle door de kascommissie te laten uitvoeren. Omdat op dat moment mw Hondorp niet beschikbaar was, is besloten om de controle te laten uitvoeren door het andere lid van de kascommis-sie, mw van Keulen, aangevuld met haar echtgenoot als tweede persoon. Beiden hebben op 15 mei het gevoerde financiële beleid getoetst en alles in orde bevonden. De kascommissie adviseert dan ook de vergadering om het gevoerde financiële beleid goed te keuren.
De vergadering gaat hiermee akkoord.

c. *Benoeming nieuw lid kascommissie*
De kascommissie voor komend jaar wordt mw Gerda van Keulen, die dan voor het tweede jaar deze functie vervult. Daarnaast heeft dhr Eric Bart zich bereid verklaard om het tweede lid zijn van de kascommissie te zijn.

6. Bestuursverkiezing
Aftredend en herkiesbaar: mw Liliane Soolsma (voorzitter 2023-2026).
Aftredend en niet herkiesbaar zijn dhr Berend Hazenberg en mw Barbara de Bruijn. De voorzitter bedankt hen voor hun inzet gedurende de afgelopen jaren. Er zal op een later tijdstip binnen het bestuur afscheid van hen worden genomen.
Het bestuur draagt mw Kim Einder voor om één van de twee ontstane vacatures (bestuurslid 2023-2026) te vervullen.
De vergadering stemt in met benoemen van de bestuursleden.

7. Rondvraag
Dhr Bart: Het laatstverschenen nummer van 10 Eeuwen Eylandt Flielandt werd op Vlieland met de post bezorgd. Wat is daarvan de reden?

Antwoord: tijdens de vorige jaarvergadering is stilgestaan bij de kosten (drukken en verzenden) die ons blad met zich meebrengt. Het bestuur heeft toen beloofd om daar onderzoek naar te doen. Het blijkt dat wanneer de CHV, binnen het contract dat het heeft met PostNL, 250 blaadjes kan versturen dit aanmerkelijk goedkoper is (dan alleen de aantallen verzenden die naar wal moeten).
We moeten hierin nog een paar zaken regelen zodat het nog goedkoper kan bij PostNL.

8. Sluiting
Niets meer aan de orde zijnde, sluit de voorzitter de vergadering, rond 20.00u, af en nodigt iedereen uit voor de koffie waarna er nog een aantal filmpjes uit Vlielands recente en minder recente geschiedenis vertoond zullen worden met dank aan Patu de Nijs en het Fries Filmarchief •

Vlieland, 16 mei 2023

JvB

Vlieland in de krant

117 jaar geleden: 1906

Bron: Delpher

Franeker courant 02-09-1906

-Ingezonden-

Dit jaar werd door 't bestuur van de afdeeling Franeker van 't Groene Kruis voor 't eerst de proef genomen[1], een zwak kind tijdelijk naar buiten te sturen. ƒ 25,- werd uitgetrokken om 't kind 3 weken naar Vlieland te laten gaan naar een vacantie-kolonie. Men hoopte, al was 't verblijf kort, dat de invloed der frissche zeelucht, do hygiënische leefwijze en de goede voeding gunstig zouden inwerken, 't kind gezonder en sterker zouden maken, maar voornamelijk het weerstandsvermogen zouden vergrooten, om het zoodoende beter bestand te doen zijn tegen allerlei nadeelige invloeden.

Een zwak meisje van 10 jaar werd uitgekozen en kwam eenige weken geleden van haar drieweeksch uitstapje terug. 't Bestuur zag zich in z'n verwachtingen niet teleurgesteld, verbrand door de zon, met dikke wangen kwam 't kind terug, in die 3 weken 6 pond gegroeid. Alle kleeren waren te nauw geworden en moesten zeker 4 cm. uitgelegd, zoodat moeder maar direct aan de naald kon gaan. Het is haast ongeloofelijk dat in 3 weken zooveel bereikt werd; toch waren er bij de andere kolonie-kinderen nog gunstiger resultaten; zoo was er een meisje 9, zegge 9 pond, aangekomen. Wat een verschil ook van leefwijze voor ons kind: daar een frisch gezond koloniehuis, hier een benauwde bovenkamer; daar frissche ledikantjes, ieder een; hier een veel te nauwe bedompte bedstede; daar flink voedsel, vleesch, groente met volop melk; hier de voor een zwak kind onvoldoende arbeiderskost. Van 's morgens vroeg tot 's avonds laat spelen over 't strand en in de duinen, 's middags anderhalf uur slapen in de duinen, tot hoofdkussen het opgerolde manteltje. Maar behalve de directe gevolgen, de indirecte b.v. bij 't naar bed gaan werd moeders verwondering gewekt toen 't kind zich tot op 't hemdje uitkleedde en daarna eerst het nachtjakje aantrok; vroeger werd bijna alles (en dat is heel wat volgens onze Friesche broeimethode) aangehouden. Het dek was veel te zwaar en te benauwd, gewend als het kind nu was aan een frissche, luchtige bedekking, een deken werd gauw afgegooid. Den volgenden morgen werd dadelijk gevraagd om een tandenborstel, ze was nu zoo gewend 's morgens den mond te spoelen en de tanden te borstelen.

Gelukkig werd die gezonde gewoonte behouden en borstelt nu ook 't zusje geregeld haar mondje. En wat at ze flink, vroeger altijd „kieskouwende" ging het er nu zoo smakelijk in en werd 't zusje aangespoord dit voorbeeld te volgen. Kortom . . . gunstige resultaten te

De Leeuwarder Gezondheidskolonie werd opgericht in 1886 door een groep van vooraanstaande Leeuwarder notabelen, waaronder (huis) artsen. De vereniging had als doel de lichamelijke en geestelijke gezondheid van zwakke en ziekelijke schoolgaande kinderen te verbeteren. Aanvankelijk ging men voor drie weken naar Schiermonnikoog. Maar toen Graaf Bernstorff het huis kocht en het liet inrichten voor zijn gezin, was het niet meer beschikbaar. *Een minzaam onderhoud tusschen den burghtheer en paar afgevaardigden van het bestuur om de burcht evenals vroeger gedurende drie weken voor de kolonie beschikbaar te houden mocht niet baten.* De kolonie verhuisde naar Vlieland.

over voor 't bestuur om geen berouw te hebben van de ƒ 25,- maar integendeel te denken: konden we er zoo maar jaarlijks 3,4, tien kinderen wegsturen. Er loopen zooveel van die bleeke, zwakke stumperds rond, men heeft ze maar voor 't grijpen. Konden we maar....!!
Maar de kas is zoo klein en er wordt al zoo veel gedaan! Maar wat beteekent dat eigenlijk als men bedenkt dat er in Franeker veel, o zoo veel menschen wonen, die heel graag zouden willen meewerken om zwakke stumpertjes nieuwe veerkracht, verhoogde levenslust te geven, als ze maar wisten hoe ze 't aan moesten leggen, waar ze hun geld, dat hun in de handen brandt, moesten brengen. Welnu, we zullen 't u zoggen: het bestuur van 't Gr. Kr. stelt zich voor, een appart vacantie-kolonie-spaarpotje er op na te gaan houden. Schatbewaarder is de heer Nammensma.
Gij allen, die eerbied hebt voor wat 't Gr. Kr. doet en 't in zijn arbeid wilt steunen, brengt bij hem uwe gave, al is die ook nog zoo klein. Maak dat het geen ideaal, geen luchtkasteel mag blijken dat getal 10. Uwe belooning zal zijn dat ge zeker gelukkige kinderen en dankbare ouderharten maakt •

Leeuwarder Courant maandag 25 juli 1898

Woensdag j.l. 's namiddags 2.42 uur vertrok de twaalfde Leeuwarder Gezondheidskolonie naar het eiland Vlieland, dat haar voor 't eerst gastvrijheid zou verleenen. Vijfentwintig kinderen gingen, onder geleide van mej. van der Sluis en van een paar leden van het bestuur, de nieuwe toekomst tegemoet. De reis per spoor naar Harlingen en per stoomboot naar Vlieland was zoo voorspoedig mogelijk. En op eiland wachtte hun de meest hartelijke ontvangst. De burgemeester en zijne echtgenoot begroetten hen aan de landingsplaats, vergezeld van een groot deel der bevolking. Onder de vroolijke tonen van een goed fanfarecorps ging het in optocht naar het dorp. En weldra was het huis[2] bereikt, onder welks gastvrij dak, mede door de zorg van den burgemeester de kolonie gedurende drie weken huisvesting zal genieten. Het laat zich aanzien, dat het bestuur van de Gezondheidskolonie op het eiland Vlieland ruimschoots vergoeding zal vinden voor het genot van veel goeds, dat gedurende een elfjarig verblijf up Schiermonnikoog werd ondervonden.

1) Het verslag hiernaast is van bestuur van de afdeling Franeker van 't Groene Kruis die voor het eerst in 1906 een kind als proef met de kolonie meestuurde.

2) De eerste huisvesting was in het dorp. In 1915 werd in het duin een geheel nieuw huis gebouwd (foto boven), later bekend als "Eureka".

Wat gebeurde er in oktober 1575 op Vlieland?

door Anne Doedens

De fantastische vondst op Dorpsstraat 108 en 110 bracht mij in herinnering, dat Jan Houter en ik al in 2017 de aanslag op het dorp in 1575 die de historische achtergrond vormt van de vondsten* van 2023 beschreven.

We deden dat in ons boek *De Watergeuzen Een vergeten geschiedenis, 1568-1575* (Zutphen 2018) waarvoor we in een aantal archieven – ook in Brussel – onderzoek deden. Onze studie trok ook landelijk de aandacht: het Vlie was van groot belang voor de oorlogvoering van de geuzen en de spaansgezinde.

In dit boek schreven we:

'*Na de mislukte aanslag op Texel op 11 oktober 1574, voer De Robles (zie blz. 21) direct naar het Oosteinde van Vlieland, waar hij op 12 oktober van dat jaar duchtig van zich liet horen. Hij werd daarbij niet gehinderd door schepen van Willem van Oranje. Kort voor de expeditie van De Robles was er door de gedeputeerden van het gewest Holland nog met de prins gesproken over het sturen van een admiraalsschip van tweehonderd ton met 120 opvarenden naar het Vlie.*

Dat was niet gebeurd. De Robles kon ongehinderd Oost-Vlieland aanvallen.

Er zijn maar drie (beknopte) bronnen van tijdgenoten die informatie geven over wat er op die zwarte dag op het eiland gebeurde. Zo is er een verklaring van enkele bemanningsleden van een vrachtschip dat in de buurt was "doen de Waelsche soldaten Vlielandt verbrandt hebben"[1]. *Die mededeling stond in een verklaring van enkele jaren later, afgelegd voor een notaris in Enkhuizen door bemanningsleden van de vrachtvaarder. Ze waren met hun schip in de buurt van de onheilsplek en probeerden vermoede-*

(Vervolg op pagina 24)

Een held in Harlingen, een bruut op Vlieland.

Het verhaal dat de Spaanse gouverneur Caspar di Robles in 1575 bijna heel Vlieland platgebrand zou hebben gaat al lang rond. Voor het eerst is daar dit voorjaar het archeologisch bewijs voor gevonden*. Jan Houter en Anne Doedens schreven hier in 2017 in “De Watergeuzen” al over.

In Harlingen staat een standbeeld van Gaspard di Roble *(spaans)*, de Stenen Man.
Het is niet alleen een beroemd, maar ook een merkwaardig monument.

Het is het enige standbeeld in de geschiedenis, dat ooit uit dankbaarheid voor een vijand is opgericht.

Na de Allerheiligenvloed op 1 november 1570 was een groot deel van de dijken rondom Harlingen beschadigd.

Het verhaal gaat dat de toenmalige stadhouder van Friesland, Caspar de Robles de Friezen op één lijn kreeg om de dijken te herstellen met een leger van 3300 dokwerkers. Critici stellen heden ten dage dat de rol van Caspar de Robles bij de Friese zeedijken sterk is overdreven en rehabiliteren dijkgraaf Ruurd van Roorda die het herstel destijds feitelijk uitvoerde.

Dorp in de as
In 1575, aan het begin van de Tachtigjarige Oorlog, die in 1568 begon, plunderden Spaanse troepen van Caspar di Robles, gouverneur van Friesland, Vlieland. Ze staken het dorp in brand, on-

geveer 450 (houten) huisjes gingen verloren, praktisch het volledige dorp.

Waarom? De watergeuzen, Hollandse protestanten, waren zowel kapers in dienst van Oranje als ongeregelde vechtersbazen en vrijbuiters en bevochte het Spaanse leger. Ze hadden (o.a.) een bolwerk op Vlieland. Om ze een lesje te leren, zou di Roble met zijn mannen naar het onbewapende Oost-Vlieland zijn getrokken om het dorp te plunderen en vervolgens plat te branden. *(Bron: Houter en Doedens)*

BJH

lijk door een overhaaste vlucht plundering te ontgaan. Het was zwaar weer en ze waren 'in groote noot van tempeest [storm] en onweder' *geraakt. Om zich te* 'salveeren' [redden] *moesten ze de grote mast kappen en om* 'het schip te lichten drye lasten rogge en noch seker barnhoudt (brandhout) buyten boort werpen'.

De tweede bron is Egbert Alting, de stadssecretaris van Groningen, die in zijn Diarium *op vrijdag 14 oktober vermeldt*: 'Dat Vlielandt per nostros [door de onzen] overrompelt, verneelt ende geplündert'[2]

De derde vermelding komt van de bekende geschiedschrijver Pieter Christiaan Bor, die zestien jaar oud was toen Oost-Vlieland in vlammen opging. In zijn Oorspronck, begin ende aenvang der Nederlantscher oorlogen, beroerten ende borgerlijcke oneenicheyden (Utrecht 1595) *schrijft hij*:
' De inwoonders [van Oost-Vlieland] haer gewaer werdende zijn meestendeel sonder enige were [tegenweer] te bieden hoewel zij al 't samen op geweer geset waren [voor de verdediging werden ingezet] verlopen [weggelopen] na duin. [De koningsgezinde troepen] zijn so wederom metten buit 't schepe gegaen sonder enig belet. Eenige doch weinig die verrrascht waren werden dood geslagen. Zy hebben 't dorp geplondert en daer na in brand gesteken en wel omtrent 450 huisen afgebrand. Ook de oorlogsschepen daar omtrent en hebbense niet eens verhindert"[3].

De geuzen waren overigens al jaren op het eiland. Vlieland was in 1575 al drie jaar hun
'winterleger' of overwinteringsplaats. Ze verschansten zich vanaf januari op Oost-Vlieland en begonnen een dorpje van houten huizen te bouwen en legden kort daarna versterkingen van zand aan. Intussen bleef er een reële dreiging bestaan dat luitenant-stadhouder De Robles militair zou ingrijpen. De geuzen hielden er serieus rekening mee en bouwden daarom een wachthuis of 'cortegaerde' voor een goed georganiseerde wacht, om bij een vijandelijke aanval snel alarm te kunnen slaan. Deze 'cortegaerde' stond op de plaats van het tegenwoordige pand Dorpsstraat 11 in Oost-Vlieland •

**) Artikel Tien Eeuwen Eylandt Flielandt 2023/1*

1) Vermeulen, D,. *Op zoek naar Vlielands verleden* (Baarn 1979) 193v.

2) Formsma, W.J. en R. van Royen eds *Diarium van Egbert Alting (1553-1594*. Rijks Geschiedkundige Publicatiën (RGP), Grote Serie, 111 (Den Haag 1964) 316.

3) In de achttiende eeuw vatte Wagenaar de gebeurtenissen samen: 'De Heer van Billy, eenen vergeefschen toeleg op Texel gehad hebbende, plonderde Vlieland. 't Zelfde zogt hy ook Wieringen te doen; doch 't ging hem hier als op Texel'. Wagenaar, *Vaderlandsche Historie*, VII, 75.

Wie was Jetske Visser?

Jetske erfde het Tromp's Huys, inclusief atelier en de inboedel

door Peter Schalk, directeur museum Tromp's Huys

Eind vorig jaar was 100 jaar geleden dat Betzy Akersloot-Berg overleed. Aanleiding voor museum Tromp's Huys, de voormalige woning van het echtpaar Akersloot, om diverse exposities rondom de schilderes te organiseren. Onderstaand het verhaal over Jetske Visser, de huishoudster en later de erfgename van de familie Akersloot.

-

Onlangs kon het museum een aantal schilderijen van Betzy Akersloot verwerven uit de nalatenschap van Jetske

-

Schatbewaarster Tante Jet

Jetske Visser is geboren op 7 januari 1894 te Oost-Vlieland, als dochter van Klaas Hendrik Visser en Klaaske Haantje Visser. Het gezin Visser had 7 kinderen, 4 dochters en 3 zonen. Jetske woonde met haar moeder Klaaske op Dorpsstraat 120, schuin tegenover het Tromp's Huys. Jet was huishoudster bij de familie Akersloot -Berg, woonachtig in het Tromp's Huys.
Betzy en Gooswinus Akersloot-Berg woonden samen in het grote pand en hadden geen kinderen. De band van Jetske met het echtpaar Akersloot was zo goed, dat ze door hen als familie werd beschouwd.

Na een kort ziekbed overleed Betzy op 18 december 1922. Gooswinus was hierna eenzaam en hij vroeg daarom aan Jetske of zij bij hem wilde komen wonen. Jet vond dit best, maar moeder Klaaske had met de vraag meer moeite. Uiteindelijk gaf zij haar toestemming en trok Jetske bij Gooswinus in en verzorgde hem dagelijks tot zijn dood in 1929.
Op 16 oktober 1929 overleed Gooswinus Akersloot. Jetske erfde het Tromp's Huys, inclusief atelier en de inboedel. Jetske wist niet zo goed wat zij met het huis en de spullen moest beginnen en door haar besluiteloosheid zijn de meeste spullen bewaard gebleven. Maar ze had wel een zwak voor de Drumband, als

die langs kwam met de vraag of zij nog spulletjes had om te verkopen, zei zij nooit nee. Soms waren daar ook spullen bij uit het Tromp's Huys.

In deze tijd leidde Jetske voor fl 0,25 belangstellenden rond in het Tromp's Huys. Ook verhuurde zij het atelier in de tuin van het Tromp's Huys (de Duiventil genoemd) als vakantiehuis aan vrienden en kennissen. Jetske werd in het dorp ook wel Jet Hup genoemd. Zij kwam aan die naam omdat zij tijdens het lopen een merkwaardige hup had en dat viel op. Zo hadden velen in het dorp een bijnaam.

Na het overlijden van Jetske op 3 juni 1955 werd het Tromp's Huys inclusief het atelier door Marinus Klaas Hendrik Visser verkocht voor 35.000,- gulden aan de gemeente Vlieland.
In 1958-1959 heeft de gemeente het Tromp's Huys laten restaureren en er een museum van gemaakt.

Voordat het Tromp's Huys werd verkocht, is een deel van de inboedel waaronder een aantal schilderijen, tekeningen en snuisterijen verdeeld onder de familie Visser. Inmiddels zijn er veel familieleden overleden en heeft Gerhard Visser, zoon van Marinus Klaas Hendrik Visser, de meeste schilderijen en tekeningen geërfd. In 2022 heeft hij besloten om Museum Tromp's Huys te benaderen met de vraag of er interesse bestond voor overname van de collectie *(o.a. schilderij rechtsboven).*

Op 31 augustus 2022 is de collectie aangekocht door het museum en zijn de werken zoals Gerhard bij de overdracht van de collectie stelde: "nu op de plaats waar zij thuis horen".

U kunt nu de mooiste schilderijen van Betzy Akersloot-Berg uit de erfenis van de familie Visser in het museum bekijken.

Om nog beter te illustreren hoe de verhouding was tussen het echtpaar Akersloot-Berg en Jetske Visser plaatsen wij hier een artikel uit een (*ons niet bekende)* krant. Het artikel is bloemrijk geschreven en bevat (mede daardoor) wat feitelijke onjuistheden, maar is zeer de moeite waard om te lezen.
We plaatsen hiernaast het artikel integraal.

Tante Jet is Vlielands schatbewaarster

(Oorspronkelijk artikel)

In haar museum vindt men prachtige kunststukken uit alle delen van de wereld en boeiende schilderijen. Al deze rijkdom verwierf Tante Jet zich door de opofferingen, die zij zich voor haar medemens getroostte. Haar schatten beheert zij met grote zorg, en het museum is een sprookjesrijk, waarin voor haar een bijzonder verleden herleeft.

Terwijl over Vlielands stille en smalle dorpsstraat de schemering daalde en de antieke geveltjes van de eilandhuisjes in de naderende duisternis hun hoekige contouren oplosten tegen de avondhemel, leidde mejuffrouw J. Visser - „Tante Jet" noemt heel Vlieland haar - mij rond door een sprookjesrijk vol onverwachte schatten, prachtige kunststukken en historische documenten; een sprookjesrijk, waarin de uren als minuten vergleden en waar de wereld even veraf als onwezenlijk scheen. Wij dwaalden door het Tromp's Huis - een witgepleisterd, verweerd en gescheurd gebouw, dat zich in al zijn ouderdom haast onopgemerkt tussen de rij van dorpshuisjes voegt - waar, zo wil het de overlevering, eenmaal Maartens Harpertszoon Tromp woonde, toen de geduchte Hollandse oorlogsvloot achter het eiland voor anker was gegaan. Mejuffrouw Visser mag de belangstellende eilandbezoeker graag haar schatten tonen; de kamers van het Tromp's Huis staan opgetast met wondermooie zaken: in antieke, rijk gebeeldhouwde kasten glinsteren de pronkstukken van Delfts blauw en ragfijn porselein.

Men vindt er, zwervende langs de wanden van de kamers, schatten uit alle windstreken: op een middeleeuws kastje staan een paar gevlochten Lappenschoenen, bij een kostbaar schilderij hangt een met kunstig snijwerk gesierde mangelplank, een dof glimmende koperen snotneus prijkt vlak bij een hand bewerkt schellekoord. In de antieke kasten stapelen zich mappen met waardevolle tekeningen en etsen op; er liggen twee bijbeltjes, die kleiner zijn dan luciferdoosjes, maar toch het volledige bijbelverhaal bevatten: een voorbeeld van het druk-vernuft, dat onze voorouders bezaten. Tante Jet is Vlielands schatbewaarster. Het vervallen Tromp's Huis is haar schatkamer.

Gehaast loopt zij, mij van kamer naar kamer voerend, de kasten na en etaleert haar unieke rijkdom. „Ik houd zo van mooie dingen," zegt zij, als haar vingers voorzichtig een kopje van Chinees porselein omvatten en, de kop tegen het licht omhoog heffend, laat ze zien, hoe doorzichtig het broze porselein is. „Ziet u die gele tint? Dat betekent dat het porselein voor een keizer bestemd was."

Tante Jet gaat niet systematisch te werk. Zij „wervelt" door haar eigen museum

rond. „Dit móét u zien," en „O... is dat niet mooi, ziet u dat prachtig kleurenspel?" Op de tafels liggen kleden van Noors handweefwerk, zo fraai, da men er nauwelijks de vingers over durft laten glijden. Een champagne koeler van koning Willem II vang het licht van de elektrische lamp op en doet het in duizenden vonken uiteenspatten; op de grond staan antieke stoven met rijke versieringen in een hoek kijkt men vol bewondering naar een stoel uit de tijd van Pieter de Hoogh.

Een porseleinen beker bevat vreemde tekens, "een jubileumbeker van de laatste Tsaar van Rusland," vertelt tante Jet een vaas van Leerdammer kristal diende als voorbeeld voor het cadeau van Nederland aan hare majesteit koningin Elizabeth van Engeland bij haar kroning. „Zo mooi als uw vaas is, hebben we het niet meer kunnen namaken," vertelde men Tante Jet, toen zij de bijzondere vaas voor dit doel had afgestaan. In grenzeloze bewondering beschouwt men de vaas, die in het schaarse licht een eigen leven vol speelse flonkeringen en mysterieuze effecten van licht en donker bezit. Tante Jet zegt trots: „Het is allemaal zo rijk, zo gaaf." Zij wijst naar een dikbuikige, maar sierlijk gelijnde samowar, haar vingers strelen het handschilderwerk op een antieke trouwdoek, glijden langs de insnijdingen van een oudhollands trouwglas, waaruit bruid en bruidegom hun eerste dronk op elkaar uitbrachten, en tillen omzichtig de etsen en tekeningen uit de omvangrijke mappen omhoog. Wat een schatten!

Verzamelaars van schoonheid

Hoe Tante Jet zich al deze rijkdom, dit bizarre sprookjesrijk, verworven heeft? Het is een lang verhaal en al vertellende doet zij een merkwaardig verleden herleven, waarin zij zich opofferde voor anderen, een opoffering, die zij met haar huidige rijkdom beloond zag. Tante Jet is een echte Vlielandse. Zij is aan het eiland gehecht, kent er de historie van en stamt uit een oud Vlielands geslacht - „van vaderszijde tellen we Vlielandse burgemeesters, van moederszijde eilanddominees."

Toen Tante Jet, die nu zestig jaren telt, een jong meisje was, kwam er in het Tromp's Huis tegenover haar ouderlijke woning aan de Dorpsstraat een excentriek heer wonen. Het was de Noorse viceconsul, de heer G.G. Akersloot, die een talentrijke schilderes uit Noorwegen, Betzy Rezora Berg, huwde. Terwijl Betzy naar Vlielands kusten of andere landen trok om de zee uit te beelden - zij hield van de zee en legde het spel van wind en water, het geweld van tegen de rotsen opstormende golven, de grimmigheid van hoog uit de zee oprijzende barre rotsformaties en de strijd van tegen de woeste slagzeeën optornende reddingsboten vast — zat de viceconsul, een schriftgeleerde die vijftien talen beheerste, over zijn boekwerken gebogen.

Zowel hij als zijn vrouw hielden van de schoonheid. Zij bracht van haar vele reizen de kostbaarste kunstschatten mee, waardoor het Tromp's Huis zich geleidelijk vulde met een keur van antiek, porselein, grote en kleine kostbaarheden, waaronder flonkerende sieraden en tientallen schilderijen, etsen en tekeningen.

Want de schilderes vulde de woning niet alleen met haar uit de hele wereld stammende kunstschatten, maar ook met haar eigen artistieke prestaties: schilderijen en tekeningen, vrijwel alle geïnspireerd op de zee. Zij schilderde de Noorse fjorden, er niet voor terugschrikkend over gevaarlijke rotsformaties te klauteren, ze zwierf langs de stranden van het eiland en trok eenmaal, vastgebonden in een grote ton, mee tijdens een moeilijke redding, toen bij Vlieland een schip in de hoogste nood verkeerde. „Onmogelijk," zeiden de redders, maar de schilderes dreef haar zin door. „Ik moet het schilderen," had ze uitgeroepen.

In de loop der jaren stapelden haar werken zich op. Schilderijen, waarin de mysterieuze kracht van de zee, het eeuwig boeiende spel van wind en golven, met grote bezieling werd uitgebeeld. Zij schilderde, haar man studeerde. Hij was in het oog van de Vlielanders een zonderling. Zijn zilvergrijze haren vielen in grote lokken tot op zijn schouders. Schilders verzochten vele malen hem te mogen uitbeelden, maar hij weigerde pertinent.

's Avonds als de dorpsgemeenschap sliep, liep hij door het Tromp's Huis, met een stok op de plavuizen hamerend. Hij speurde naar de schat, die volgens de overlevering in het Tromp's Huis begraven moest zijn. Hij heeft het nooit gevonden en nog steeds geloven vele Vlielanders, dat de schat er is. Leven te midden van herinneringen Nadat de schilderes gestorven was, vereenzaamde hij. Slechts weinigen begrepen hem. Dat was bij Jet, zijn buurmeisje, anders. Zij kwam veel bij hem op bezoek, had begrip voor zijn gevoel voor humor en amuseerde zich opperbest met zijn eigenaardigheden, die anderen voor raadsels stelden.

„Kom voorgoed bij me, ik zal je als mijn dochter beschouwen," zei de geleerde met zijn zilveren harenpracht, en Jet stemde toe. Jet's moeder had honderden bezwaren, maar zij zou haar dochter voor altijd vlak bij zich weten; haar huis bevond zich immers op twintig passen afstand van het Tromps Huis.

En zo kwam Jet bij de viceconsul in huis. Twintig jaar lang verzorgde zij hem. „Hij stierf in m'n armen," vertelt ze. Een excentriek man, inderdaad. Hij was gefortuneerd, maar had van de waarde van geld weinig begrip. Jet beheerde daarom de financiën. Soms nam hij geld mee om boodschappen te doen. Hij bracht er geen cent van terug. Jet begreep dan dat hij het geld naar de armen had gebracht. Talloos zijn de anekdotes, die Tante Jet

- *Jetske Visser in haar hoekje met vele kostbaarheden, haar privémuseum..*

van hem weet te vertellen. Nadat hij overleden was, ging Tante Jet haar eigen moeder verzorgen, totdat ook die stierf, en nu leeft zij te midden van haar herinneringen in het vervallen Tromps Huis.

Hoe lang nog? Tante Jet weet het niet, evenmin als zij zich een afgerond beeld kan vormen van de waarde, die al haar schatten vertegenwoordigen. Maar zij is geenszins gefortuneerd en het oude, wit gepleisterde huis staat op invallen. Tientallen keren per dag loopt zij, dan een porseleinen vaas' oppakkend, dan weer stilstaand voor een der vele schilderijen of het stof wegvegend van de antieke kasten, door de kamers van het Tromps Huis. In hee lekkende, scheurende en uit zijn voegen zakkende huis kunnen de schatten niet blijven: Tante Jet ziet zich, ook al om financiële redenen, genoodzaakt haar rijkdommen te gaan verkopen, althans een gedeelte er van, en dan blijft er ook nog de noodzaak om de resterende kunststukken op een acceptabele plaats onder te brengen. Zij voert lange besprekingen met het gemeentebestuur en afgevaardigden van de provincie over de mogelijkheid het museum voor Vlieland te behouden; zij schrijft brieven aan de directies van grote musea en neemt contact op met taxateurs.

„Het zal ontzettend moeilijk zijn om van dit alles afstand te doen," zegt Tante Jet. Toch zal dit moment onherroepelijk komen. Tot het zover is blijft Tante Jet te midden van haar herinneringen in het museum wonen. Zij heeft er tijdens de zomermaanden de belangstellende vakantiegangers rondgeleid. „Ik had geen stem meer over, ze waren niet allemaal even goed gemanierd, kinderen vernielden portretlijsten er was een man, die een schilderijtje wegnam." Maar Tante Jet had scherp opgelet en wees de mogelijke dader aan. Het klopte precies....

Als ik, na de rondgang door haar sprookjesrijk, weer de stille Dorpsstraat instap, kijkt Tante Jet langs mij heen naar de ramen van het museum. „Ziet u, ik houd zo van mooie dingen," zegt ze. En dat is haar afscheidsgroet •

Doelstelling van de Cultuur Historische Vereniging Eylandt Flielandt

De vereniging heeft ten doel:

a. het wekken van belangstelling voor en bevorderen van de kennis van de geschiedenis van Vlieland.
b. het bijeenbrengen, in eigendom verwerven en tentoonstellen van voorwerpen en geschriften betrekking hebbende op de geschiedenis van Vlieland, alsmede het beheer van de hieronder vallende bezittingen van de vereniging.
c. het bevorderen van de bescherming van de cultuur historische bepaalde sfeer op het eiland, en in het dorp Oost-Vlieland in het bijzonder.
d. het bevorderen van de uitwendige en inwendige instandhouding van reeds bestaande cultuurhistorische monumenten op Vlieland.
e. het bevorderen van het verwerven, behoud en restaureren van collecties op Vlieland.
f. het verlenen van steun, in de meest uitgebreide zin van het woord, aan museum 'Tromp's Huys', hierna te noemen: 'het Museum'.

De CHV tracht dit doel met alle wettige middelen te verwezenlijken door:

- Het verrichten van sponsoractiviteiten ten behoeve van de vereniging en het Museum.
- Het geven van adviezen aan het Museum.
- Het bevorderen van vrijwilligerswerk ten behoeve van het Museum.
- Het verzorgen van publicaties.
- Het organiseren van (studie) bijeenkomsten.
- Het zo nodig voeren van procedures om de onder b vermelde doeleinden te bewerkstelligen.
- Alsmede alle overige wettelijke middelen die het bestuur voor het bereiken van de doelstelling nodig acht, of daartoe bevorderlijk kunnen zijn.

© Alle rechten van deze uitgave zijn voorbehouden aan de Cultuur Historische Vereniging Eylandt Flielandt
Niets van de in deze uitgave gepubliceerde teksten en afbeeldingen mogen zonder uitdrukkelijke voorafgaande schriftelijke toestemming van de Cultuur Historische Vereniging Eylandt Flielandt op enige wijze worden verveelvoudigd. Niet, digitaal, mechanisch, door foto(kopieën) of op enige andere manier.

Oude film- en videobeelden

De Cultuur Historische Vereniging Eylandt Flielandt is op zoek naar oude film– of videobeelden van Vlieland. Wij zouden ze graag zien om te kijken of ze geschikt zijn om te bewaren, zodat ze evt. op kosten van de CHV gedigitaliseerd kunnen worden, waarvan u zelf natuurlijk een exemplaar krijgt. Het gaat om oude 8mm filmpjes of video's van bijvoorbeeld intocht Sinterklaas, toneel / fanfare uitvoering of Vlieland als decor van een amateur cineast. Graag uw reactie naar: redactie@chv-vlieland.nl

Lid worden CHV? scan de QR-code of kijk op:
www.chv-vlieland.nl / vereniging / lidmaatschap